

Vesborg

– kongeborgen med den korte historie

AF VIVIAN ETTING, NILS ENGBERG, JØRGEN FRANDBSEN,
LIS NYMARK OG HANS SKOV

Da Gl. Brattingsborg på Samsø i 1289 blev ødelagt under krigshandlinger, savnede kronen et militært støttepunkt på denne strategisk vigtige ø midt i riget. Det rådede Valdemar Atterdag bod på, da han i midten af 1300-tallet opførte det store borganlæg Vesborg på sydkysten af Samsø. Den mægtige borgbanke, der står tilbage i dag, er en af de mest imponerende i Danmark.

Nationalmuseet gennemfører i disse år et spændende forskningsprojekt om Samsøs middelalderborge i samarbejde med Økomuseum Samsø, Moesgård Museum, Kulturarvsstyrelsen og ejeren af Samsøs fem voldsteder, Anders Danneskiold Lassen. Projektet omfatter arkæologiske udgravninger på øens fem voldsteder, der aldrig tidligere har været undersøgt.

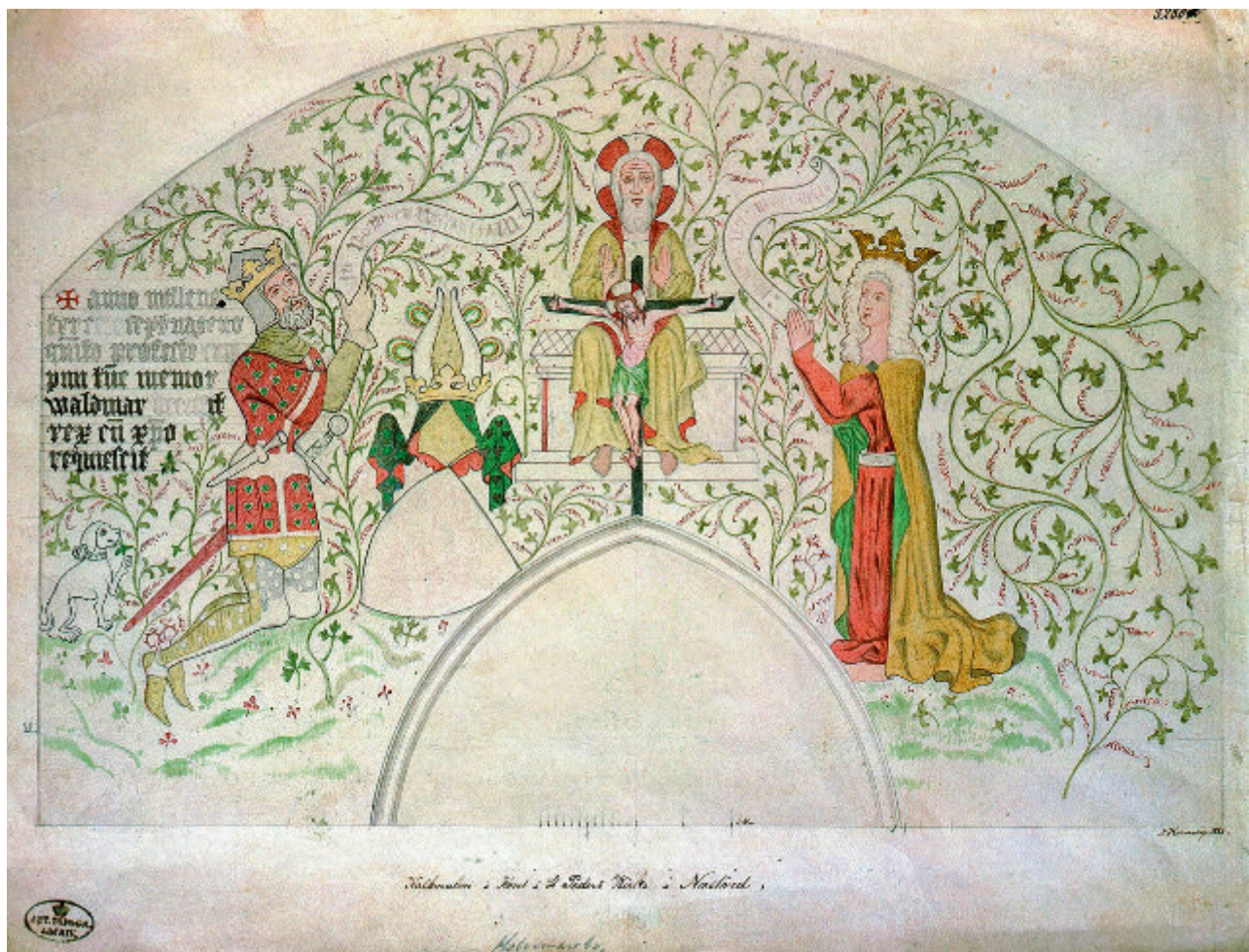
Når man i dag sejler til Samsø fra Sjælland, passerer man Vesborg Fyr, der ligger på øens sydvestlige hjørne. Fyret fra 1858 er placeret oven på en vældig borgbanke, omgivet af dybe voldgrave, og herfra har man en enestående udsigt over farvandet og indsejlingen til både Storebælt og Lillebælt (fig. 1). Denne placering giver stedet en strategisk nøgleposition, og det er uden tvivl grunden til, at der her blev opført en borg i midten af 1300-tallet.

Der er ikke bevaret mange skriftlige kilder til borgens historie. Første gang den nævnes er i november 1369, hvor ridderen Henrik von der Osten omtales som kongelig lensmand på Vesborg på Samsø. Sammen med en lang række andre medlemmer af det danske rigsråd deltog han på dette tidspunkt i et stort fredsmøde i hansestaden Stralsund efter Danmarks sviende nederlag i krigen mod et forbund af fjendtlige magter: Hansestæderne, hertugdømmet Mecklenburg, Sverige og grevskabet Holsten. Krigen havde varet i tre år, og flere af landets store borge var blevet indtaget. Den endelige fredstraktat (kaldet Stralsundfreden) blev beseglet den 24. maj 1370, og her deltog Henrik von der Osten sammen med rigsforstanderen Henning Podebusk, ærkebispens af Lund, bisperne af Odense og Roskilde og en lang række verdslige medlemmer af rigsrådet. Kongen selv, Valdemar Atterdag (regent 1340-75), var dog ikke til stede, og han bekræftede først fredsaftalen det følgende år (fig. 2).

Henrik von der Osten tilhørte en slægt, der kom fra Rügen, og flere andre i familien opnåede høje poster i rigsrådet i den sidste del af 1300-tallet. Han nævnes sidste gang som lensmand på Vesborg i 1371, og herefter overtog han posten som lensmand på Riberhus. Det blev dog kun for en kort periode, for i 1376 gik han over på Mecklenburgs side og tilhørte dermed Danmarks ærkefjender. Vesborg forsvinder efter 1371 ud af de skriftlige kilder, hvilket er bemærkelsesvær-

Fig. 1. Luftbillede af Vesborg. I løbet af det sidste århundrede er voldene ved borgbanken groet til, hvad der i nogen grad slører indtrykket af det store anlæg. Foto: Hans Skov 2008.

Aerial photograph of Vesborg. In the course of the past century the ramparts at the castle hill have become overgrown, which to some extent obscures the impression of the large complex.

digt, for der er trods alt bevaret en hel del dokumenter fra middelalderens sidste del. Meget tyder på, at der aldrig blev udpeget en efterfølger til posten som lensmand på Vesborg, og hele Samsø blev omkring 1400 pantsat til Århus bispestol for 5.000 mark. I 1407 indløste dronning Margrete pantet, hvorefter øen vendte tilbage til kronen, men dokumentet omtaler karakteristisk nok ikke Vesborg. Siden blev hele øen lagt ind under Kalundborg Len, og Samsøs status som selvstændigt len (forløber for de senere amter) var dermed forbi.

Tilbage står spørgsmålet om Vesborgs historie. Trods den stærke nedbrydning fra havets side er Vesborgs mægtige borgbanke en af de mest imponerende i Danmark, og dens strategiske placering vidner om kronens store ambitioner for stedet.

Det oprindelige landskab

Da man skulle opføre et borganlæg ved øens sydkyst, udvalgte man en næsten 18 m høj morænebakke, en såkaldt hatbakke, beliggende direkte ud til kysten. Her skabte man gennem et imponerende entreprenørarbejde borgens volde, voldgrave og selve hovedbanken. Mod øst har bakken et naturligt brat fald ned mod en

Fig. 2. Valdemar Atterdag (regent 1340-75) og dronning Helvig. Fra kalkmaleri i Skt. Peders Kirke i Næstved. Tegning i Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Nationalmuseet.

Valdemar Atterdag (reigned 1340-75) and Queen Helvig. From a wall painting in St. Peter's Church in Næstved.

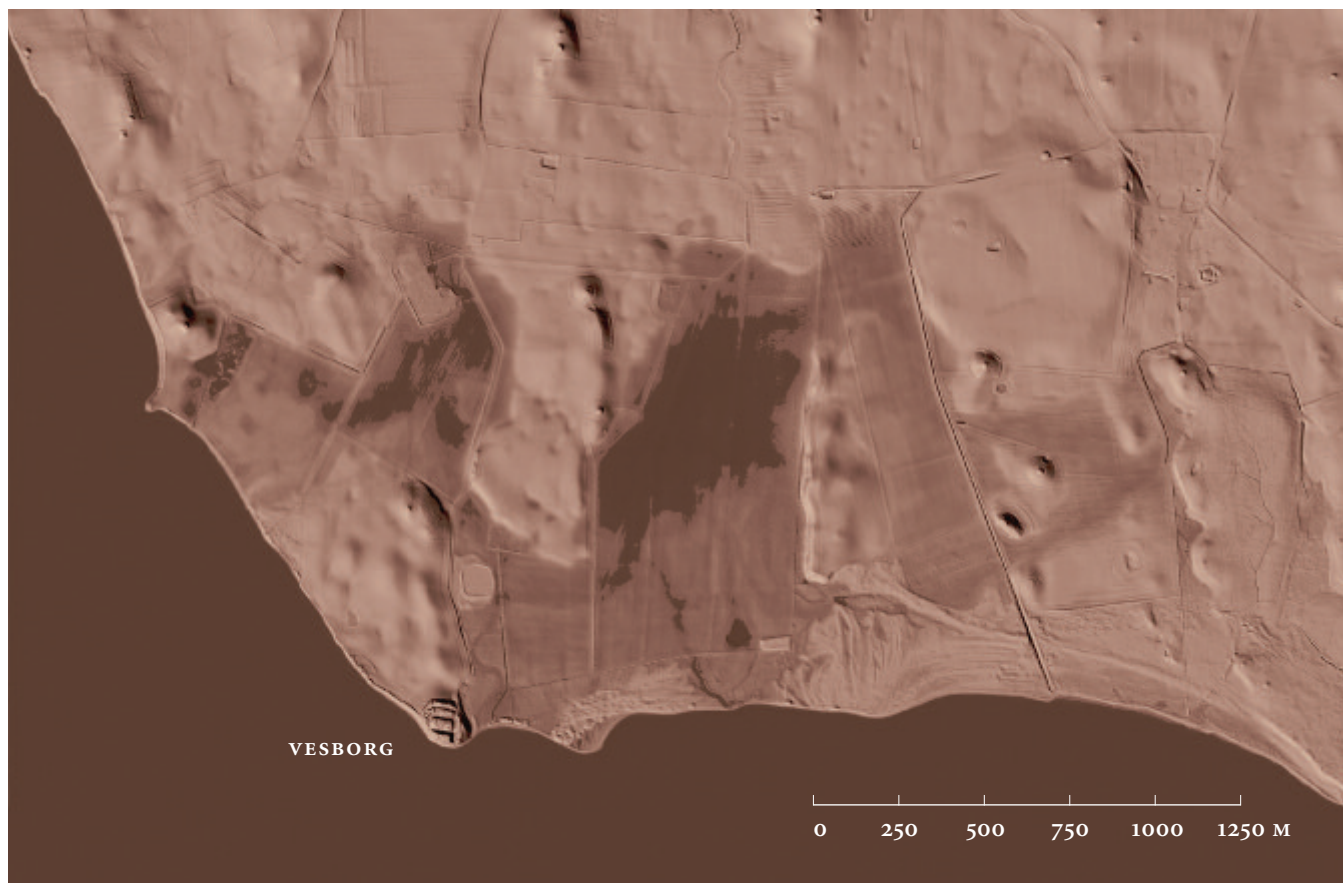

Fig. 3. Laserbillede med landskabsmodel af Vesborg. Det ses tydeligt, at den høje morænebakke, hvor borgen blev anlagt, oprindeligt lå ved en vig eller fjord. På borgens tid har den formentlig fungeret som en slags naturhavn. Moesgård Museum 2009.

Laser image of a landscape model of Vesborg. It can be clearly seen that the high moraine hill where the castle was established originally lay by an inlet or fjord. At the time of the castle it probably functioned as a kind of natural harbour.

tidligere vig eller fjord, men den voldsomme nedbrydning af kysten har gennem tiden ændret radikalt på forholdene. Materialet fra kysterosionen blev lejret ved den tidligere fjordarm, og det er uklart, hvor meget af fjorden der eksisterede på borgens tid. Placeringen af borgen netop her gør det dog sandsynligt, at der stadig var en god og beskyttet naturhavn i 1300-tallet (fig. 3).

Volde og voldgrave

Borganlægget består af en hovedbanke, beskyttet af ikke mindre end tre volde og voldgrave, der er op til 10,5 m dybe og 20 m brede (fig. 4). Ved udgravningen blev i alt undersøgt 185 m². Den oprindelige bakke har været højest ud mod havet og skrånet ind mod landsiden både mod nord og øst. Her hæver den nordre ydervold sig 7,5 m op over det omgivende terræn, hvor der var lagt omkring 4 m voldfyld oven på det oprindelige vækstlag for at få den ønskede højde. Voldgraven mellem

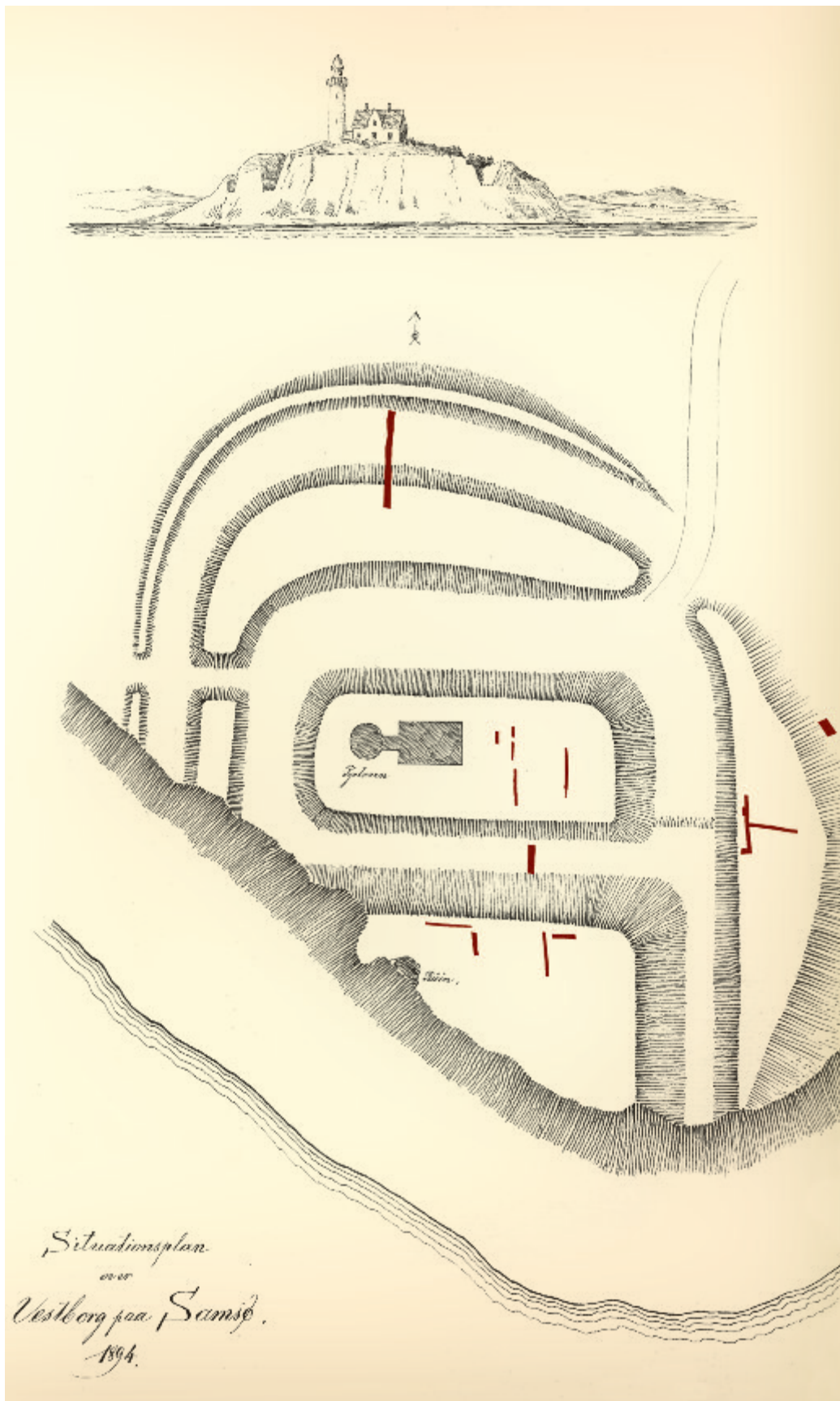

Fig. 4. Plan og tegning af Vestborg, udført af J. Kornerup i 1894.

Udgravningens søgegrøfter fra 2009 er indtegnet på planen, som dog ikke er helt målfast.

Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Nationalmuseet. Nytegning: Ib Radoor 2010.

Plan and drawing of Vestborg, made by J. Kornerup in 1894. The sondage trenches of the excavation from 2009 are drawn in on the plan, which is however not quite to scale.

Fig. 5. Snit gennem den yderste voldgrav mod nord. Den var 6 m bred og knap 4 m dyb. Ydervolden var blevet forhøjet med omkring 4 m voldfyld for at få den ønskede højde. Foto: Hans Skov 2009.

Section through the outermost moat to the north. It was 6 m wide and just under 4 m deep. The outer rampart had been heightened with about 4 m of rampart fill to obtain the desired height.

den ydre vold og den mellemste af de tre volde var 6 m bred og knap 4 m dyb. Mellemvolden er til dels udjævnet i dag, for da fyrvæsenet etablerede sig på Vesborg, blev volden anvendt til have. Udgravningen viste, at der var lagt mindst 2 m fyld på den oprindelige bakke, sådan at mellemvolden blev højere end den yderste. Det betyder, at en fjende fra bunden af den ydre voldgrav skulle mindst 6 m op, før han stod på toppen af mellemvolden (fig. 5).

Bag denne følger endnu en bred og dyb indre voldgrav, der blev stærkt omformet, da man anlagde den nuværende adgangsvej og byggede et hus til fyrvæsenen.

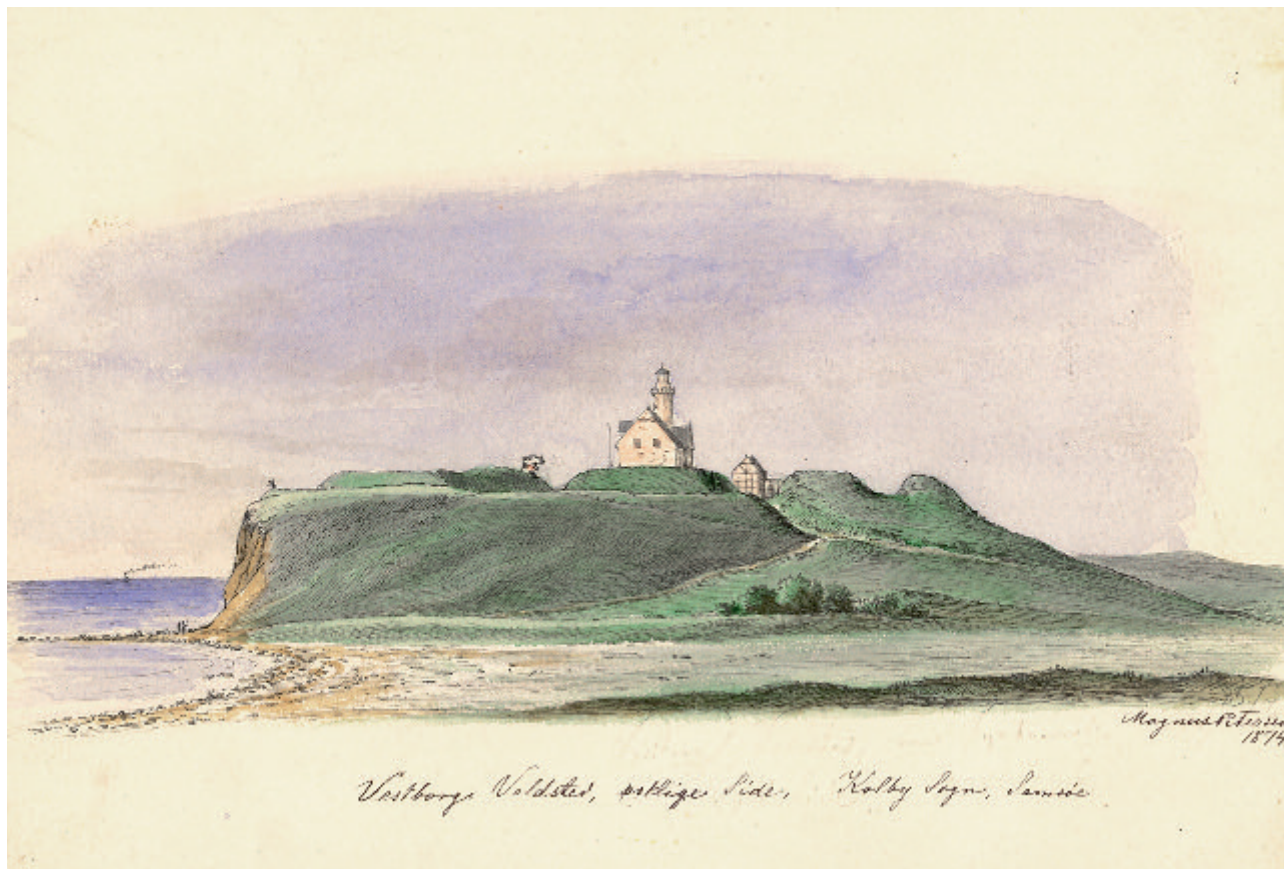

Fig. 6. Akvarel af borgbanken fra østsiden, malet af J. Magnus-Petersen i 1874. Den oprindelige adgangsvej til borgen førte op fra den tidligere fjordarm, der formentlig har udgjort en god beskyttet naturhavn på borgens tid. Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Nationalmuseet.

Water-colour of the castle hill from the eastern side, painted by J. Magnus-Petersen in 1874. The original access road to the castle led up from the former fjord arm which probably formed a good natural harbour in the time of the castle.

Så kommer man endelig til den inderste vold, hvor fyret blev opført i 1858. Dens nuværende bredde på 22 m er i høj grad et resultat af fyrvæsenets arbejde med at omdanne volden til en banke, som kunne rumme både fyrtårnet og fyrmesterboligen.

På forhånd havde vi forventet, at fyrtårnsbanken ville gemme på en forborg med plads til værkstedsbygninger, stalde med videre. Det viste sig imidlertid hurtigt, at der ikke var spor af aktiviteter fra borgens tid. Banken må opfattes som den sidste forsvarsvold, inden man kom til selve hovedborgen. Den havde dog også en anden overraskende funktion. Den del, der vender over mod selve hovedbanken, ligger i dag 2 m lavere. Lavningen viste sig at være anlagt i borgens tid, og selvom vi ikke fandt vejbelægningen, kan vi sige, at vejen til hovedborgen har været placeret her. Et niveauspring antyder, at der var en 3 m bred kørebane til vogne og en knap 2 m bred del til fodgængere. Forsvarsmæssigt har det været en ideel løsning, for adgangen til borgen kunne bevogtes fra den højereliggende hovedborg.

Fig. 7. J. Magnus-Petersens akvarel af den bevarede stump af en munkestensmur, 1874. Muren styrtede ned julenat det følgende år. Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Nationalmuseet.

J. Magnus-Petersen's water-colour of the preserved fragment of a medieval brick wall, 1874. The wall collapsed on Christmas Eve the next year.

Voldgraven mellem hovedborgen og banken med fyrtårnet demonstrerede tydeligt det effektive forsvarsanlæg. Fra top til bund var der 10,5 m, og den relativt spidsbundede voldgrav har haft meget stejle sider. Selv i dag kan man kun med største besvær holde sig på benene, når man skal op af graven. Siderne var ikke afstivede, for det var ganske enkelt ikke nødvendigt. Når leret er tørt, kan man kun med stor kraft hakke lidt bort med en spade. Dette er også forklaringen på, at Vesborgs volde og grave fremstår med så stejle sider endnu 650 år efter borgens anlæggelse. Selv ved heftig nedbør bliver kun lige 1-2 mm af overfladen fedtet.

Den oprindelige adgangsvej til borgen viste sig overraskende nok at ligge på banken mod øst (fig. 6), som vi hidtil havde anset for at være en del af den naturlige hatbakke. Vejen er kommet nordfra langs kanten af den tidligere fjordarm, er fortsat op over banken og videre over en bro til den inderste forsvarsvold, den senere fyrtårnsbanke. Ved udgravningen blev vejen frilagt to steder. Den har været 4 m bred og belagt med småsten, men der var ingen spor af slitage eller reparationer – igen et tegn på, at borgen må have haft en kort levetid.

Hovedborgens murværk

Hovedborgen rummer Vesborgs eneste synlige anlægsspor, nemlig resterne af en teglstensmur, som er det sidste af et større murparti, der er kendt fra gamle illustrationer. En akvarel af Magnus-Petersen fra 1874 viser et murstykke med vandrette bånd af røde og gule munkesten (fig. 7). Muren står på et granitstensfundament, der løber nord-syd som del af et større fundament. Akvarellen er blevet tolket sådan, at der på hovedbankens nordvestre hjørne har stået et kvadratisk tårn med samme konstruktion, som kendes fra tårnet på Kalø fra 1300-tallet.

Desværre styrtede teglstensmurværket og størstedelen af fundamentet i havet julenat 1875. I dag er der derfor kun bevaret et mindre parti af fundamentet, der hænger delvist ud over den høje kystskrænt og er i stor fare for at styrte ned på stranden (fig. 8). Fundamentet er 3,5 m langt, 1,8 m højt og 2,35 m bredt med facader mod øst og vest. Det er opbygget som en typisk kassemur med sider lagt i skifter af flade natursten i fed kalkmørtel. Murkernen er opfyldt af mindre natursten lagt i lag, der afspejler facademurværket. Mellem de enkelte lag i murkernen ligger flader af grus, hvor man kunne stå, når det næste skifte skulle mures. Begge murfacader fortsætter ud til voldgravssiden mod nord, og der er ikke spor af yderligere fundamenter.

En murtykkelse på 2,35 m viser, at muren må have haft en anselig forsvarsmæssig betydning. Et kvadratisk hovedtårn må udelukkes, da fundamentet ikke fortsætter rundt om et hjørne mod nord, og der er ikke andre fundamentsrester. Den mest sandsynlige forklaring er, at fundamentet var en del af den østlige side i et porttårn med vindebro. Broen har været placeret mellem porttårnets to sider med en del af broen inde i porttårnet og med vippepunktet ved porttårnets front (fig. 9). Et sådant middelalderligt porttårn er fundet ved borgen Egholm på Sjælland, og det bevarede fundament og dets placering på Vesborg passer med konstruktionen derfra.

Fig. 8. Arkitekt Jørgen Frandsen undersøger i 2009 den sidste rest af fundamentet til borgens porttårn. Foto: Hans Skov 2009.

The architect Jørgen Frandsen investigating the last remains of the foundations of the gate tower of the castle in 2009.

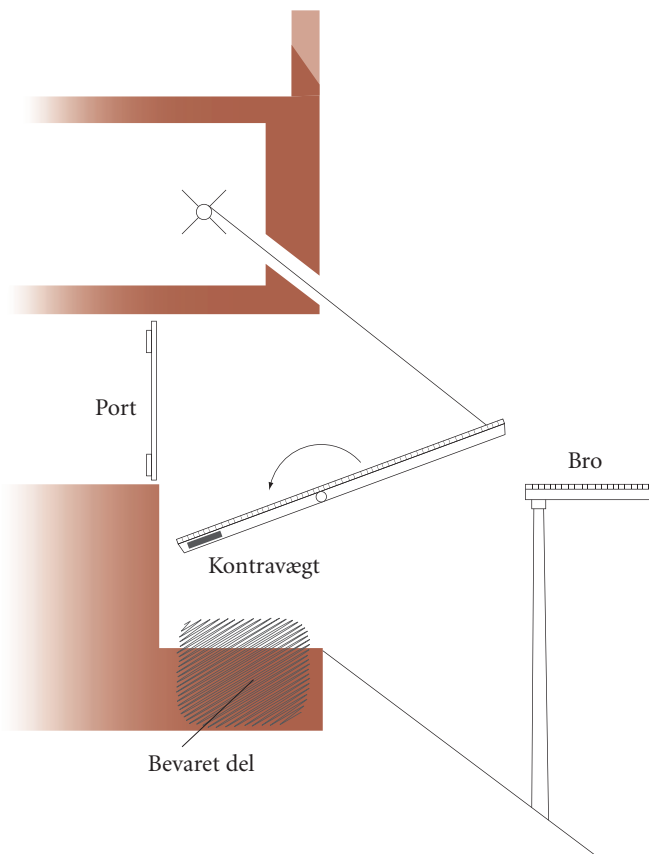

Fig. 9a. Rekonstruktion af vindebroen i porttårnet på hovedbanken. Hvis fjenden kom ud på broen over den sidste voldgrav, ville broens vinde-del ved porttårnet være oppe. Brød fjenden igennem den opslåede vindebro, ville de umiddelbart bagved opdage, at gulvet var vippet ned og havde efterladt et stort hul, der skulle forceres, inden de kom frem til den indvendige port. Denne var måske yderligere forstærket med et faldgitter. Principtegning: Jørgen Frandsen.

Reconstruction of the drawbridge in the gate tower on the main hill. If the enemy came out on the bridge over the last moat, the drawbridge part by the gate tower would be up. If the enemy broke through the raised drawbridge, immediately behind it they would discover that the floor had tilted down and left a large hole that had to be forced before they came to the inner gate. This was perhaps further protected by a portcullis.

Fig. 9b. I 1858 opførtes et fyrtårn på den gamle borgbanke, og mange år senere blev der også anlagt en tågesignalstation. Den er her fotograferet i 1920'erne, hvor to damer poserer foran broen, der er placeret på nogenlunde samme sted som den oprindelige vindebro ud til porttårnet på hovedborgen. Foto: Økomuseum Samsø.

In 1858 a lighthouse was built on the old castle hill, and many years later a fog-signalling station was built there. It is photographed here in the 1920s, with two ladies posing in front of the bridge, more or less in the same place as the original drawbridge out to the gate tower of the main castle.

Den brændte bygning på hovedborgen

På borgbankens nordøstre hjørne har stået en bindingsværksbygning med høj kælder (fig. 10). Indvendig var der 5 m mellem bygningens to langsider, og den har været mere end 8,4 m lang. I den begrænsede udgravning var det ikke muligt at fastlægge vestgavlen. Et kraftigt stolpehul kom frem i den frilagte del ved både nord- og sydvæggen. Stolperne har stået i fundamentet med ydersiden flugtende med fundamentets inderside (fig. 11). Det må betyde, at stolperne er sat først, og stenene i fundamentet lagt herefter. At bygningen er brændt var tydeligt, for stolperne var forkullet helt ned til bunden ca. 35 cm under gulvniveau.

Fig. 10. Oversigtsfoto med udgravningen af den brændte bindingsværksbygning på hovedbanken. Fundamenterne til bygningens endevæg og langsides to ydervægge ses tydeligt. Foto: Nils Engberg 2009.

Overview photo of the excavation of the burned-down half-timbered building on the main hill. The foundations of the end wall of the building and the two outer walls of the long side can be seen clearly.

Langs det nordre fundament lå en brændt bjælke, som enten har været del af en vægbænk eller en såkaldt fodrem, der har båret en indre skillevæg. I gulvfladen sås tydeligt brændte planker, som er fra strøer til et bræddegulv. Der er ikke tvivl om, at en dør og måske dele af væggene er væltet ned på gulvet under branden. Herom vidner fundet af dørbeslag og en dørlås ligesom spor af træstykker, der lå skævt i bygningen. Gulvniveauet i den brændte bygning lå 30-70 cm under terrænet udenfor. Der er således tale om en bygning med en høj kælder. Ud over beslag med videre var der en påfaldende mangel på genstande i brandtomten. Brandtomter er ellers ofte arkæologiske godbidder, fordi det brændende hus bliver forladt i panik, uden at man når at fjerne inventaret. Sådan var situationen ikke på Vesborg. En nærliggende forklaring er, at branden er opstået allerede under færdiggørelsen af bygningen, før den blev taget i brug.

Fig. 11. Stolpehul ved fundamentet til sydmuren af bindingsværksbygningen på hovedbanken. Bemærk de brændte rester af fodremmen til en skillevæg midt i søgegrøften. Foto: Nils Engberg 2009.

Post-hole at the foundations of the south wall of the half-timbered building on the main hill. Note the burnt remains of a partition wall in the middle of the sondage trench.

En brændt planke på tværs af bygningen adskilte en højere liggende gulvflade øst for planken fra en lidt lavere liggende flade vest for. En anden skillevæg har delt bygningen op på langs. Stolperne i væggen vidner om, at huset har været opført i bindingsværk, og efter branden blev kælderen fyldt op med den brændte lerklining fra husets vægge. Store stykker af lerklining med aftryk af de lodrette stokke og mellemliggende fletværk lå i et tykt lag.

Udgravningen gav et lille indblik i oprydningsarbejdet efter branden. Et skålformet ildsted med en diameter på 80 cm var anbragt hen over resterne af skillevæggen på husets sodsværtede gulv. Det må være blevet etableret lige efter branden, men før man begyndte at rive den brændte bygning ned. På et så vindomsust

sted var det naturligt under oprydningen at søge ly mellem de stadig stående vægge i brandtomten. Det kan også give en forklaring på, at beslag fra væltede døre og vægge ikke lå, som de burde i en uforstyrret brandtomt.

Ved udgravningen i voldgraven neden for den brændte bygning lå et mørkebrunt sandet og lerblandet muldet lag med stort indhold af trækul, samt nogle dyreknogler, jernnagler og hvæssesten. Det er nærliggende at sætte dette lag i forbindelse med branden på borgbanken ovenfor. I så fald har branden fundet sted tidligt i borgens byggeproces, for brandlaget er overlejret af et lag, som tydeligvis er et resultat af det fortsatte borgbyggeri. Kampesten til nye fundamenter blev udlagt oven på brandtomten, og en ny bygning blev opført samme sted. Ud over de få rester af fundamentet er der dog intet tilbage af denne bygning.

Borgens funktion og levetid

Man kan gøre sig tanker om, hvor hurtigt et så imponerende anlæg kunne etableres i en tid uden gravemaskiner. Det virker i dag som en næsten umulig opgave. Kigger vi imidlertid på veldokumenterede jordarbejder udført med skovl, spade og trillebør, viser opgørelser, at 12 gårde i marsken i 1800-tallet kunne bygge 2 km dige på 1-2 år. De tidlige diger var op til et par meter høje og 4-5 meter brede. Man stillede med 7-8 personer fra hver gård, og dagsarbejdet pr. mand var sat til 2 m³. Og det var vel at mærke marskjord, som er både tung og uhåndterlig. Det betød, at der blev flyttet ca. 180 m³ om dagen! Med det i baghovedet er der ingen tvivl om, at kongens bønder på Samsø let har kunnet tromme et par hundrede stærke mænd sammen og få styr på jordværkerne på Vesborg på blot et enkelt år.

Tre høje volde og et tilsvarende antal dybe og brede voldgrave har beskyttet borgen mod angreb fra landsiden, og Vesborg har været et stærkt og imponerende forsvarsværk med fokus på militære formål. Samtidig har borgen formentlig skulle demonstrere den danske konges status for de mange, som passerede ude på havet. Det stykke murværk fra porttårnet, som styrtede i havet i 1875, peger i retning af et prestigebyggeri, og der har formentlig været andre større bygninger på hovedbanken. Det får vi desværre aldrig opklaret, da hele den sydlige del af banken som nævnt er styrtet i havet.

Ved udgravningen på Vesborg blev der fundet bemærkelsesværdigt få genstande, selvom der blev gjort flittig brug af metaldetektor. Ud over jernbeslag, nagler og boltlås fra den brændte bygning på hovedbanken blev der kun fundet en enkelt bronzesnål, et lille stykke fra en gryde af bronzemalm, to remspænder, tre ornamenterede benstykker, en slibesten, et enkelt glaseret potteskår og tre armbrøstbolte (fig. 12). Det er ellers normalt en sikker regel, at hvor mennesker levede i middelalderen, indeholder kulturlagene mange keramikskår og stumper af redskaber, værktøj og andet affald. Derfor er det tankevækkende, at der er efterladt så få ting på Vesborg. Der er næsten kun én forklaring: Man har kun benyttet og beboet borgen i kort tid. Den antagelse passer også med det begrænsede slid på den stenlagte adgangsvej til borgen.

Vesborg har karakter af et rent militæranlæg uden forborg til værksteder, lader og økonomibygninger, og derfor må man forestille sig eksistensen af en kongelig

Fig. 12a og 12b. Der blev ikke fundet mange genstande på Vesborg. Blandt disse ses her tre armbrøstbolte, hvoraf den længste er 9 cm lang. Til venstre ses boltlåsen (7×6 cm) fra den nedbrændte bindingsværksbygning på hovedbanken. Foto: Nationalmuseet 2010.

Not many objects were found at Vesborg. Among them were these three crossbow bolts, the longest of which is 9 cm. On the left, the bolt lock (7×6 cm) from the burnt-down half-timbered building on the main hill.

ladegård andetsteds. Den nærliggende hovedgård Søllemarksgård, som Peder Griffenfeld senere omdøbte til Ny Brattingsborg, har muligvis en vis tilknytning til Vesborg. Arkitekten Laurids de Thurah giver nemlig i sin »Beskrivelse af Øen Samsøe« fra 1758 en interessant oplysning:

»Af et gammelt dokument, som findes i Kolby Præstegaard, sluttes, at denne gård har været en ladegård under Visborg Slot.«

Det er ikke muligt at efterprøve denne tese, for det omtalte gamle dokument er gået tabt, men tanken er slet ikke umulig. Måske har det nuværende Ny Brattingsborg en fortid som ladegård for Vesborg!

Vesborg – en brik i Valdemar Atterdags krige

Hvordan passer Vesborg ind i Samsøs historie? Borgen optræder i de skriftlige kilder i årene omkring 1370, men forsvinder siden ud af historien. Også den arkæologiske udgravning peger entydigt i retning af, at borgen kun har fungeret i en

kortere årrække. Det er derfor sandsynligt, at Vesborg blev opført i en ganske speciel anledning kort før 1369, hvor Valdemar Atterdag har haft brug for et militært stærkt holdepunkt med en – antager vi – velbeskyttet flådehavn. Fra borgen kunne man overvåge farvandet med indsejlingen til både Store- og Lillebælt og dermed varsle om eventuelle fjendtlige skibe. Ud over det anselige porttårn har der givetvis været andre større bygninger på hovedbanken, men havet har slettet alle sporene af disse. Der er ingen tvivl om, at man ved opførelsen havde store planer for borgen og ville signalere kongens magt med et imponerende prestigebyggeri.

Netop i årene 1367-70 deltog Danmark som allerede nævnt i en ødelæggende krig mod et forbund af fjendtlige magter. Konflikten var absolut ventet, og Valdemar Atterdag havde i årene forinden udbygget andre af landets stærke borge. Krigen endte med et stort nederlag, og Danmark blev tvunget til at overdrage Skåne til Hansesæderne for en periode på 15 år. Den politiske scene flyttede til Østersøen, og dermed mistede Vesborg sin strategiske betydning. Borgen havde måske udspillet sin rolle, allerede før den var blevet helt færdigbygget, og stedet blev opgivet. Selve navnet levede dog videre, og i 1675 kunne den nyadlede greve Peder Griffenfeld smykke sig med titlen »herre til Samsø, Brattingsborg og Vesborg«.

LITTERATUR

- Engberg, Nils og Vivian Etting: »Fra storgård til herregård« i Erichsen, John, Per Kristian Madsen og Mikkel Venborg Pedersen (red.): *Herregården – Gods og samfund*, bd. 1, 2004, s. 119-162.
- Engberg, Nils, Vivian Etting, Lis Nymark og Hans Skov: »Kongeborg, kirke og borgerkrig på Gl. Brattingsborg« i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2009, s. 91-108.
- Meesenburg, H.: »Samsø – landskab og mennesker« i *Bygd* 1992, nr. 2.
- Nymark, Lis: »Samsø voldsteder« i *hikuin* 14, Højbjerg 1988, s. 241-252.
- Thurah, Laurids de: *Beskrivelse af Øen Samsø*, 1758.

SUMMARY

Vesborg

– the Royal castle with the short history

In recent years the National Museum has been conducting fascinating research on the five medieval castle mounds on the island of Samsø, which have never been investigated archaeologically. This is being done in collaboration with Ecomuseum Samsø, the Moesgård Museum and the Cultural Heritage Agency. When Old Brattingsborg was destroyed in hostilities in 1289, the Crown lacked a permanent residence on Samsø. This was remedied in the mid-14th century when King Valdemar Atterdag (reigned 1340-75) (fig. 2) built Vesborg on the south coast of the island.

Today the Vesborg Lighthouse towers over the huge castle hill, which is situated very strategically on the southwestern corner of the island (figs. 1 and 3). It consists of a main hill protected by no fewer than three ramparts and moats. In the course of time intensive coastal erosion has meant that only about a third of the main hill has been preserved. The rest has collapsed into the sea.

Very few written sources speak of the castle. In the years of war around 1370 the knight Henrik von der Osten is mentioned as the King's Lord Lieutenant at Vesborg, but after this the castle disappears out of history. This is quite remarkable, but an excavation in the summer of 2009 sheds new light on the construction history of the castle. A number of sondage trenches were dug in the ramparts and moats of the castle as well as up on the actual main hill (figs. 4 and 5). This uncovered foundations for a half-timbered building with a width of 5 m and a length of at least 8.4 m (figs. 10 and 11). The building had burned, perhaps already during the erection, after which a new building was built over the broken-down remains. The other buildings of the main hill must have been situated on the part of the hill that later collapsed into the sea (fig. 7). All that remains is a small part of the foundations from the gate tower (fig. 8) which would have guarded the drawbridge (fig. 9) over the moat.

The access road to the castle was found on the eastern hill. It had been 4 m wide and covered with small stones, but there was no sign of wear. The road led over a bridge to the hill where the lighthouse stands today, and on along the south side up to the last bridge over to the main hill (fig. 6).

The sondage trenches in the castle moats showed that they were up to 10.5 m deep and 20 m wide, and they are still particularly well preserved. Only a few objects were found (fig. 12), which confirms the impression that the castle only functioned for a short span of years.

The conclusion of the investigations is that the castle was built directly in connection with the war of 1367-70, in which Denmark faced a coalition of hostile powers: the Hanseatic states, Sweden, the Duchy of Mecklenburg and the County of Holstein. After the Danish defeat the castle lost its strategic significance, and was abandoned – perhaps before it had even been finished.

Nationalmuseets Arbejdsmark 2010

Redaktion: Per Kristian Madsen, Heidi Lykke Petersen og Knud Overgaard Pedersen
© Nationalmuseet og forfatterne

ISBN: 978-87-7602-154-2
ISSN: 0084-9308
Printed in Denmark 2010

Grafisk tilrettelæggelse og sats: Mette & Eric Mourier
Billedbehandling og tryk: Narayana Press

Engelsk oversættelse af billedtekster og resumeer: James Manley
Korrektur: Jørgen Lethan

Udgivet af:
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K

Salg til boghandlere: DBK Bogdistribution

Omslag: På Frilandsmuseets hovedgård fra Fjellerup laver kokkepigen mad som i gamle dage.
Når hun ikke står i køkkenet, skriver hun om mad og madlavning på Kokkepigen's blog.
Foto: Arnold Mikkelsen 2010.

Cover: In the Open Air Museum's manor house from Fjellerup the cook makes food as in the old days. When she isn't in the kitchen she writes about food and cooking in "The Cook's Blog".

Titelopslag: Den bevaringsværdige skonnert *Bonavista* under restaurering.
Foto: Marstal Søfartsmuseum 2009.

Title page: The historic schooner *Bonavista* during restoration.

Fotos/tegninger: Søren Petersen, spfotografi.dk (s. 8), Odense Bys Museer (s. 22), Morten Gøthche (s. 54), Nationalmuseet (s. 100), Roberto Fortuna (s. 160 og 174), Arnold Mikkelsen (s. 204), Frihedsmuseet (s. 220). Øvrige krediteringer forefindes ved den enkelte illustration.